

BIJLAGE 1: Bestedingsprogramma budget erfgoed 2019

1. Inleiding

Voor u ligt het bestedingsprogramma voor het erfgoedbudget 2019. Het programma is gebaseerd op het bestaande beleid, aangevuld met punten uit de eind 2017 door u vastgestelde nieuwe erfgoednota. Sinds dit jaar is erfgoed bovendien onderdeel geworden van het programma leefkwaliteit van de gemeente.

Op grond van het bestaande en het geactualiseerde beleid kunnen de gemeentelijke middelen voor erfgoed onder meer worden ingezet voor instandhouding en herstel van onrendabele monumenten, kan een bijdrage worden verleend aan bijzondere gevallen en voor het 'beter verbeteren' van gemeentelijke monumenten en beeldbepalende panden (gericht op het behoud van historisch waardevolle onderdelen) en kan ook cultuurhistorisch onderzoek en promotionele activiteiten hieruit worden gesubsidieerd of bekostigd. De subsidieverordening geeft in principe de grenzen aan waarbinnen subsidieverlening kan plaatsvinden.

Bijlage 2 geeft het overzicht van de definitieve besteding van het monumentenbudget 2018.

2. Erfgoednota 2017

In december 2017 heeft u de nieuwe erfgoednota vastgesteld. Dit is niet alleen een visiedocument, maar hierin is ook een concreet uitvoeringsprogramma opgenomen met een planning voor de komende ca 10 jaar. Vanwege de nieuwe nota heeft u besloten in de jaren 2018 en 2019 150.000 euro extra budget beschikbaar te stellen voor erfgoed, ten laste van de Intensiveringsmiddelen Wonen. Naast het gebruikelijke programma is daarmee in het bestedingsbudget financiële ruimte gecreëerd voor:

- de gemeente brede inventarisatie en waardering van nog onbeschermd erfgoedwaarden (inclusief de herindelingsgebieden), om deze in het ruimtelijke spoor bij de integrale afweging van belangen mee te kunnen wegen. Dit vragen rijk en provincie van ons en daarmee sorteren wij tevens voor op de verplichte opname van cultuurhistorische waarden in het komende omgevingsplan;
- de uitwerking van oude archeologische opgravingen (zie ook bijlage 3);
- een publiekscampagne naoorlogse architectuur en stedenbouw o.a. met betrekking tot de noordwand van de Grote Markt;
- het ontwikkelen van een website met onafhankelijke informatie over maatregelen om beschermde monumenten energie zuiniger en duurzamer te maken.

Naast de hiervoor genoemde punten, nemen wij ook andere actiepunten uit de nota ter hand. Dit zijn de actiepunten die voor 2019 in het programma zijn opgenomen (zie schema achterin de erfgoednota) waarvoor geen of weinig extra budget nodig is en die afhankelijk van de mogelijkheid van her-prioritering van werk gerealiseerd kunnen worden.

3. Gemeentelijke herindeling

Door de samenvoeging van de voormalige gemeenten Groningen, Ten Boer en Haren heeft de nieuwe gemeente Groningen rond de historische stad een indrukwekkend cultuurhistorisch waardevol landelijk gebied gekregen, met een grote diversiteit aan karakteristieken. Dit uit zich niet alleen in de rijkdom aan verschillende landschapstypen, maar onder meer ook in het aantal rijks- en gemeentelijke monumenten (1699 in totaal in de nieuwe gemeente). Hieronder de restanten van vier middeleeuwse kloosters in de voormalige gemeente Ten Boer en onder andere een hunebed in de voormalige gemeente Haren.

Anderzijds brengt deze uitbreiding eenmalig en structureel extra werk en kosten met zich mee. In 2019 gaan we eenmalig de registratie van monumenten en de opname in de CWK op orde brengen, daarnaast de Erfgoedverordening, de subsidieverordening en het beleid met betrekking tot de archeologie harmoniseren. Daarbij is ons streven om de (subsidie)regelingen die in de oude gemeente Groningen golden, ook in de herindelingsgebieden te laten gelden. De extra kosten hiervan hopen we mede te kunnen dekken uit de 100.000 euro extra budget die in het kader van het collegeprogramma voor de jaren 2020 t/m 2022 beschikbaar is gesteld.

Naast de harmonisatie-opgave komen er uit de herindelingsgebieden ook klussen die op korte termijn opgepakt moeten worden. Uit Haren bijvoorbeeld de bescherming van ruim 180 karakteristiek panden op grond van de Provinciale Omgevingsverordening (POV).

Voor de incidentele en structurele extra werkzaamheden kan geen extra personele capaciteit beschikbaar worden gesteld. Capaciteit hiervoor kan alleen gevonden worden door werkzaamheden in de tijd vooruit te schuiven.

4. Beschikbaar budget in 2019

Het reguliere budget voor erfgoed in 2019 bedraagt € 350.000, onder te verdelen in € 100.000 voor archeologie, € 200.000 voor monumenten (erfgoed boven het maaiveld) en € 50.000 voor de uitbouw van het Groninger Monumenten Fonds (GMF). In het kader van de nieuwe nota is besloten in 2019 € 150.000 extra beschikbaar te stellen ten laste van de Intensiveringsmiddelen Wonen. Het totaal budget voor erfgoed dit jaar komt daarmee op € 500.000.

Bij de collegeonderhandelingen is besloten het bestaande budget voor erfgoed (€ 350.000) vanaf 2020 met 100.000 euro op te hogen tot € 450.000 per jaar.

In deze bijlage informeren wij u over de voorgenomen besteding van het budget voor monumenten/erfgoed (€ 200.000), de extra middelen (€ 150.000) en over de voor het Groninger Monumenten Fonds gereserveerde € 50.000. Het jaarprogramma archeologie vindt u in bijlage 3.

5. Criteria voor financiële ondersteuning en werkwijze

In de Nadere Regels Subsidies Gemeente Groningen zijn de kaders voor het verstrekken van financiële ondersteuning aangegeven. De hoogte van de te verlenen subsidie of financiering wordt bepaald aan de hand van de 'Leidraad bepaling subsidiabele kosten' van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed. De in dit bestedingsprogramma genoemde subsidiebedragen zijn richtbedragen, soms maximumbedragen op basis van de subsidieverordening.

Na vaststelling van het bestedingsvoorstel, moeten aanvragers hun plannen concretiseren, zodat vóór het eind van het kalenderjaar de subsidiabele kosten kunnen worden vastgesteld en een subsidiebeschikking kan worden verleend. Projecten die in het bestedingsprogramma zijn opgenomen, worden op volgorde van indiening van uitgewerkte plannen gehonoreerd. Indien het beschikbare budget ontoereikend is, schuiven de laatst geconcretiseerde plannen door naar het volgend jaar.

Subsidiabel zijn kosten die gemaakt worden voor instandhouding van het monument: casco-herstel en herstel van historisch waardevolle onderdelen. Na realisatie van de werkzaamheden wordt pas tot uitbetaling overgegaan na verantwoording van de uitgaven met rekeningen en betaalbewijzen.

6. Invulling bestedingsvoorstel 2019

Zoals gebruikelijk is het voorstel in een aantal categorieën onderverdeeld. In het navolgende overzicht worden per categorie de subsidiepercentages, de projecten, de subsidie/financiering bedragen en een korte toelichting gegeven.

(RM = rijksmonument; GM = gemeentelijk monument; BBP = beeldbepalend pand)

6.1 Kerken (alle RM)

Bijdrage van 25% in de subsidiabele kosten in aanvulling op een verkregen 50% subsidie beschikking van het rijk. Het betreft een bijdrage in het onderhoud van deze (grote) onrendabele monumenten omdat wij ons mede verantwoordelijk voelen voor de instandhouding van deze voor de gemeente zo karakteristieke gebouwen. De te volgen beschikkingen van het rijk betreffen dit jaar (voor zover reeds ontvangen) de navolgende kerkgebouwen (met daarachter de gemeentelijke bijdrage):

▪ Martinikerk	€ 5.735
▪ Der Aa-kerk	€ 13.764
▪ Nieuwe Kerk + toren	€ 11.902
▪ Kerk Middelbert	€ 3.315
▪ Oosterkerk, S.S. Rosensteinlaan 22	€ 4.931
▪ Hervormde kerk in Leegkerk	€ 2.150
▪ Lutherse kerk, Haddingestraat	€ 5.515
▪ Hoogkerk	€ 3.986
▪ St.Jozefkerk + toren en pastorie	€ 10.978
▪ Doopsgezinde kerk	€ 2.350
▪ Stefanuskerk Noorddijk + toren, geen beschikking rijk ontvangen	€ pm
▪ Kerk Engelbert	€ 1.940
▪ Kerk Dorkwerd + toren	€ 1.804
▪ Zuiderkerk, geen beschikking rijk ontvangen	€ pm
▪ Synagoge, Folkingestraat	€ 2.178

Bijdrage kerken in aanvulling op de beschikkingen van het rijk, totaal ca: **€ 70.000 + PM**

NB. In de voormalige gemeenten Haren en Ten Boer staan in totaal nog 10 kerken (RM) die vanwege de gemeentelijke herindeling en na de harmonisatie van beleid ook in aanmerking voor bovenstaande regeling zouden moeten komen. Hiervoor is ca € 50.000 extra budget nodig.

6.2 Molens (alle RM)

Voor molens moet in de rijksregeling een 6-jaren onderhoudsplan worden opgesteld (50% subsidie met max. bijdrage van € 30.000 over een periode van 6 jaar). Omdat we de instandhouding van deze karakteristieke, maar economisch volstrekt onrendabele monumenten belangrijk vinden, verlenen we de molens een bijdrage van 30% in het onderhoud, gebaseerd op de rijkssubsidiebeschikking. Dientengevolge is de gemeentelijke subsidie maximaal €18.000 (30% van € 60.000) over een periode van 6 jaar. Gemeentelijke bijdrage per jaar:

▪ Wilhelmina (Noorderhogebrug)	€ 3.000
▪ Jonge Held (richting Leegkerk)	€ 3.000
▪ Zuidwendinger (achter Hoogkerk)	€ 3.000
▪ Noordermolen (noordoost van Noorddijk)	€ 3.000
▪ 't Witte Lam (zuidwest van Zuidwolde)	€ 3.000

Bijdrage aan de 5 molens in aanvulling op rijksregeling, totaal **€ 15.000**

NB. In de voormalige gemeenten Haren en Ten Boer staan in totaal nog 10 molens (RM) die vanwege de gemeentelijke herindeling en na de harmonisatie van beleid ook in aanmerking voor bovenstaande regeling zouden moeten komen. Hiervoor is € 30.000 extra budget nodig.

6.3 Kanjers / Sleeping Beauties

In plaats van een vervolg op het gemeentelijke Kanjerplan is in de nieuwe erfgoednota besloten om een Sleeping Beauty plan te gaan maken. Een Sleeping Beauty is een veel breder begrip. Dit kan een gebouw zijn, maar ook een archeologisch monument, een industrieel relict, of een boomgaard of iets dergelijks. Eigenlijk iedere plek met (historische) potentie die nieuw leven ingeblazen kan worden. Participatie en draagvlak in de buurt zijn belangrijke ingrediënten om het wakker kussen tot een breed gedragen succes te maken. Vooruitlopend op de vaststelling van een plan hiervoor, zijn we samen met mensen uit de buurt vast aan de slag gegaan met Huis de Wijert, naamgever van de wijk, waarvan de 16^e eeuwse restanten verborgen liggen onder de huidige Hora Siccamasingel. Bijdrage **€ 10.000**

6.4 Bijzondere gevallen (40% subsidie op subsidiabele kosten, als financiering, ofwel in enkele als zodanig benoemde gevallen een eenmalig bedrag)

Bij de volgende projecten (moeilijke gevallen) wordt per project toegelicht waarom er een (extra) financiële steun nodig is.

- Middelberterweg 11 (GM)

Karakteristieke boerderij/verenigingsgebouw van de kerk op boerenplaats met waardevolle erfbeplanting, gelegen naast de middeleeuwse kerk van Middelbert. De te subsidiëren werkzaamheden betreffen herstel van de 19^e eeuwse gebintconstructie en het rieten dak, om te voorkomen dat er opnieuw golfplaten op de schuur gelegd worden. Bijdrage ca € 35.000

- Lageweg 11, Noordlaren (Karakteristiek)

Markant in het landschap gelegen Oldambster boerderij. Bijdrage aan instandhouding; PM

- Eemskanaal nz 48 (GM), Elevator Maatschappij Groningen (EMG).

Het in 1909 in ambachtelijk-traditionele bouwstijl in rode baksteen opgetrokken gebouw zal door de gemeente worden verkocht. Na afhaken gegadigde wordt nieuwe koper gezocht. De herstelwerkzaamheden zullen primair worden ondersteund met een laagrentende lening uit het gemeentelijke revolverend fonds (Swm). Bijdrage: PM

- Havenkranen (Eemskanaal)

In opdracht van de gemeente is onderzoek gedaan naar de haalbaarheid van instandhouding, restauratie en herbestemming van dit markante erfgoed. Hiervan zijn mooie voorbeelden in het land bekend, o.a. in Harlingen en Amsterdam. We willen de kranen gebruiken als inspiratiebron en aanjager voor de gebiedsontwikkeling tussen het Eemskanaal en de Hunzehaven. De havenkranen kunnen vervolgens als GM worden beschermd. Bijdrage: PM

- Houtstek, Boterdiep 54

Vanwege voorgenomen sloop en nieuwbouw is op de locatie waar sinds 1850 de firma Wigbold was gehuisvest een 18^e eeuwse houtstek aangetroffen waar. Het gaat om een 30 m lang, 7 m breed en (tot de dakgoot) 6 m hoog houten gebouw waarin hout werd opgeslagen voor de verkoop. Het gebouw heeft een zeer aansprekende zware houtconstructie van dikke grenenhouten balken. Het gaat om een van de laatste voorbeelden in Nederland van een dergelijk gebouw met deze ouderdom. In overleg met de ontwikkelaar wordt geprobeerd de indrukwekkende houtconstructie in het plan op te nemen en van een (semi-)openbare (horeca)functie te voorzien. Bijdrage: PM

- De Wijert-noord (door het rijk aangewezen wederopbouwwijk)

De Wijert-noord is één van de 30 naoorlogse gebieden die door het rijk is aangewezen als wijk van buitengewoon belang. In dat kader proberen wij samen met de corporaties en de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed de ‘herkenbaarheid’ van de kwaliteit van deze z.g. ‘stempelwijk’ bij de lopende wijkvernieuwing vast te houden. Door het rijk zijn middelen beschikbaar gesteld voor onderzoek. In aanvulling daarop willen we in samenwerking met de Huismeesters bij het rijk ook nog een aanvraag indienen voor de realisering van een concreet project. Daarop komen we terug bij de verdiepingsslag op het koersdocument voor de vier prioritaire wijken. Hiervoor is echter co-financiering nodig. Bijdrage: PM

- Een stelpost voor aanschrijvingen

Om bij aanschrijving in het kader van de Woningwet te voorkomen dat bij een gedwongen “sober en doelmatig herstel” de cultuurhistorische waardevolle onderdelen het kind van de rekening worden, kan een bijdrage nodig zijn. Stelpost: PM

Reservering bijdrage ‘bijzondere-gevallen’ totaal: € 35.000 + PM

6.5 Beter verbeteren (40% subsidie met max. van € 5000,- per eenheid)

De “Beter verbeteren-regeling” biedt eigenaren de mogelijkheid historisch waardevolle onderdelen van hun onroerend goed (glas in lood, roedenverdeling, dakkapellen, balkons, hekwerken, natuursteenwerk, kleurhistorisch onderzoek, kleurreconstructie, enz.) met behulp van een kleine subsidie zorgvuldig te herstellen. De regeling vormt voor velen een stimulans om af te zien van een goedkopere (verminkende) aanpak met bijvoorbeeld kunststof, trespas, en dergelijk materialen, of verkeerde kleuren. De regeling is in de praktijk een succes. Enerzijds omdat hiermee de vermindering van cultuurhistorische waarden kan worden voorkomen en het monumentale straatbeeld in stand gehouden kan worden, anderzijds omdat de regeling flexibel kan worden ingezet (stelpost in het programma met verantwoording aan

het eind van het jaar). Hierdoor functioneert de regeling behalve als oliespuit ook af en toe ook als brandblusser en/of EHBO-doos.

Bijdrage maximaal € 5000 per pand of eenheid. Reservering: **€ 60.000**

NB. Vanwege de gemeentelijke herindeling en na de harmonisatie van beleid zouden panden in de voormalige gemeenten Haren en Ten Boer ook voor bovenstaande regeling in aanmerking moeten kunnen komen. Hiervoor is ca € 25.000 extra budget nodig.

6.6 Kosten inwinnen externe adviezen

Bij de Rijksdienst was vroeger deskundigheid op velerlei gebied aanwezig op het gebied van de techniek van het restaureren, van bijvoorbeeld natuursteen, zoutuitslag, kleuronderzoek, conserveringsmethoden, enz. De veranderende opstelling van het rijk heeft ertoe geleid dat van deze technologische kennis, voor zover nog aanwezig, door gemeenten steeds minder gebruik kan worden gemaakt. Dit probleem lossen we op door onze eigen kennis op dergelijke gebieden waar mogelijk te vergroten. Soms moet deskundigheid hiervoor echter worden ingehuurd. Omdat deze kennis niet altijd direct in het belang van de opdrachtgever is (kan bijvoorbeeld ook als contra-expertise nodig zijn), kunnen deze kosten vaak niet bij de opdrachtgever worden neergelegd. Reservering: **€ 5.000,-**

6.7 Kosten onderhoudsleningen uit Stimuleringsfonds wonen & monumenten

De laagrentende onderhoudslening voor gemeentelijke monumenten is een succes. Om de lening voldoende aantrekkelijk te maken heeft u besloten dat alle bijkomende kosten voor rekening van de gemeente komen. Dit zijn de kosten van de bank (SVn) en die van de Monumentenwacht. Per af te sluiten (groot) onderhoudslening van ca € 25.000,- zijn deze kosten ca € 3500,-, bij een onderhoudslening van 1 a 2 euroton bedragen zij ca € 10.000,-. Voor dit bedrag inspecteert de Monumentenwacht het pand gedurende de gehele looptijd van de lening. De gemeentelijke bijdrage van ca 10% van de onderhoudskosten kan gezien worden als een subsidie op zorgvuldig onderhoud, vergelijkbaar met de fiscale aftrek bij van rijkswege beschermde monumenten. In verhouding tot het traditionele subsidiëren zijn het kleine bedragen, die in principe hetzelfde effect opleveren. Stelpost kosten: **€ 10.000**

6.8 Kosten digitalisering en ontsluiting erfgoedinformatie op de CWK

Al een aantal jaren werken we aan de digitale ontsluiting van alle erfgoedformatie via onze Cultuurhistorische Waarden Kaart (CWK): <http://erfgoed.groningen.nl/erfgoedkaart> Naast de beschermde monumenten bestaat er een veelvoud van cultuurhistorisch waardevolle relicten waarvan de inhoudelijke en administratieve gegevens in de CWK moeten worden ondergebracht. Enerzijds ten behoeve van ontsluiting voor architecten, makelaars, eigenaren en geïnteresseerde burgers. Anderzijds gemeentelijk intern, bijvoorbeeld ten behoeve van stedenbouwkundige plannen en bestemmingsplannen, bouwtoezicht en het Klant Contact Centrum van de gemeente. De gemeente is het loket voor de burger en in dat kader zijn wij wettelijk verplicht informatie over monumenten en archeologie (begrenzings, regimes, etc) snel (digitaal) beschikbaar te hebben. Eenmaal digitaal beschikbaar zijn de gegevens enerzijds goed locatiegebonden gearchiveerd en voor iedereen raadpleegbaar en anderzijds in te zetten ten behoeve van planvorming en planontwikkeling in de ruimtelijke ordening door overheden, bedrijfsleven en burgerij. Voor een belangrijk deel moeten we de CWK maken als gevolg van wettelijke taken (o.a. ter voorbereiding op de Omgevingswet). Kosten CWK **€ 40.000**

6.9 Kosten inventarisatie en waardering onbeschermd erfgoed

Naast de bestaande rijks- en gemeentelijke monumenten is er nog heel veel onbeschermd erfgoed binnen onze gemeentegrenzen aanwezig. Sinds 2012 zijn gemeenten wettelijk verplicht deze cultuurhistorische waarden in de ruimtelijke ordening te wegen en in de bestemmingsplannen te borgen. Tot die tijd gold dat alleen in de beschermde stads- en dorpsgezichten. Incidenteel is dit gebeurd, maar gemeente breed zijn wij hier tot nu toe onvoldoende aan toe gekomen. In de nieuwe erfgoednota hebben we van de inventarisatie en waardering van onbeschermd cultuurhistorische waarden daarom een belangrijk en urgent actiepunt gemaakt. De hiervoor beschikbaar gestelde extra financiële middelen maken het mogelijk om deze werkzaamheden op onafhankelijke wijze door externe bureaus te laten uitvoeren. Dit jaar wordt gewerkt in de voormalige gemeenten Groningen en Ten Boer. In 2020 volgt Haren. Reservering inclusief aanvulling en interne projectkosten: € 80.000

6.10 Cultuurhistorie in RO

In het verlengde van het vorige punt met betrekking tot de inventarisatie en waardering van onbeschermd erfgoed en de borging daarvan in alle bestemmingsplannen, moeten alle sloopaanvragen op grond van de Provinciale Omgeving Verordening (POV) sinds 2016 beoordeeld worden op verlies van cultuurhistorische waarden. Een en ander leidt tot de beoogde verhoogde aandacht voor cultuurhistorie in de ruimtelijke ordening, waarbij de te beschermen waarden geborgd moeten worden in een (facet-)bestemmingsplan en uiteindelijk in het Omgevingsplan. Wij hebben de Provincie op de hoogte gesteld dat het ons niet gaat lukken om de te beschermen waarden medio 2019 in een bestemmingsplan vast te leggen.

In de afgelopen collegeperiode is budget beschikbaar gesteld voor een medewerker cultuurhistorie in RO. Hoewel de materie weerbarstig is, begint dit wel zijn vruchten af te werpen. Door de veelheid aan initiatieven ontbreekt echter de tijd om voldoende aanvullend cultuurhistorisch onderzoek te doen. Dit betreft meestal grotere ontwikkelingen waarbij de onderzoekskosten niet of maar ten dele bij het project ondergebracht kunnen worden. Als voorbeelden noemen we hier het Zuiderplantsoen en de Eemskanaalzone. Maar er zullen zich in de loop van het jaar meer locaties aandienen.

Reservering onderzoeksbudget mbt cultuurhistorie in RO € 20.000

6.11 Promotieel

- Organisatiekosten 32e Open Monumenten Dag (deels uitbesteed aan Gras) € 15.000
- Bijdrage aan 'Hervonden Stad', i.s.m. de stichting Monument en Materiaal uit te geven 24^e jaarboek voor archeologie, bouwhistorie en restauratie € 15.000
- Stadsmonumentenborden, onderhoud aan bestaande borden pm
- Publiekscampagne naoorlogse architectuur, o.a. Grote Markt noordzijde € 10.000
- Bijdrage aan interactieve 3-D maquette in het Forum (inhoud en realisatie) € 10.000
- Communicatie erfgoed met eigenaren en professionals (erfgoednota) € 10.000
- Bijdrage aan markering bij station Haren ter herinnering aan Kamp Westerbork pm
- Promotieel, onvoorzien pm

Totaal promotieel: € 60.000 + pm

6.12 Jaarlijkse bijdragen aan stichtingen en instellingen

▪ Stichting Oude Groninger Kerken	€	318
▪ Stichting Groninger Landschap	€	771
▪ Provinciale Groningse Oudheidkundige Commissie	€	908
▪ Stichting de Groninger Poldermolens (vroeger Molenstichting Hunsingo)	€	182
▪ Vereniging Hendrick de Keyser	€	45
▪ Stichting Industrieel Erfgoed Noord-Nederland	€	75
▪ Nederlandse Watertoren Stichting	€	45
▪ Overige stichtingen en instellingen (o.a. Ten Boer en Haren)	€	pm

Jaarlijkse bijdragen aan stichtingen en instellingen, totaal ca **€ 2.500**

6.13 Bouwhistorisch onderzoek

Het gebouwde archief is het bovengrondse complement van het bodemarchief. Eigenlijk is de scheiding hiertussen ter hoogte van het maaiveld een willekeurige, immers oude gebouwen staan met hun fundamenteën in de grond en archeologen zijn vooral op zoek naar een beeld van wat ooit boven de grond stond. Voor het gebouwde archief geldt bij verbouw en sloop dezelfde onvermijdelijke destructie van unieke gegevens als bij het bodemarchief.

Sinds 2000 voeren wij bouwhistorisch onderzoek uit. Dat betekent dat bij restauraties en verbouwingen van monumentale gebouwen de te verstoren delen zo goed mogelijk worden onderzocht en gedocumenteerd. Doel hiervan is enerzijds de kwaliteit van de planvorming en de uitvoering van restauraties te verbeteren en anderzijds (vergelijkbaar met de archeologie) te documenteren wat verloren gaat. Jaarlijks worden 20 a 25 restauratie- en verbouwprojecten bouwhistorisch begeleid. De resultaten hiervan worden gepubliceerd in 'Hervonden Stad', jaarboek voor archeologie, bouwhistorie en restauratie in de gemeente Groningen.

Daarnaast loopt sinds 2002 het project 'bouwhistorische verkenningen binnenstad', een groot systematische onderzoek naar gebouwen met (uiterlijke) kenmerken van vóór 1850. Het onderzoek heeft een schat aan informatie opgeleverd over tot nu toe niet als zodanig herkende middeleeuwse, 17^e en 18^e eeuwse bebouwing. De uitkomst heeft in 2010 geleid tot de aanwijzing van ruim 150 oude casco's als gemeentelijk monument. De bouwhistorische informatie is in rapportvorm per pand beschikbaar en te downloaden vanuit de Erfgoedkaart op internet. De informatie is onmisbaar gebleken voor zorgvuldige planvorming en de beoordeling van verbouwplannen.

Van de in totaal ca 1200 panden die zeker ouder dan 1850 zijn, moeten er minder dan 200 nog worden verkend. Daarnaast groeit het aantal panden waarbij alsnog het vermoeden is gerezen dat ze ouder dan 1850 zijn. De uitwerking van de rapporten loopt overigens achter op het veldonderzoek. De afgelopen jaren heeft onze bouwhistoricus als gevolg van capaciteitsgebrek moeten bijspringen bij restauratieadviesing en de herinrichting van de openbare ruimte in de binnenstad. Hierdoor is met het project 'bouwhistorische verkenningen binnenstad' weinig vordering gemaakt. Ten dele proberen we dat op te vangen door de uitbesteding van werk. De verkenningen en het schrijven van de rapporten zal, afhankelijk van het beschikbare budget, ook de komende jaren op een lager pitje doorlopen.

Kosten project 'bouwhistorische verkenningen binnenstad' ca:	€ 25.000
Kosten regulier bouwhistorisch onderzoek ca:	€ 10.000
Kosten bouwhistorisch onderzoek totaal ca:	€ 35.000

6.14 Erfgoed: duurzaam en energiezuinig

Omdat de bijdrage van monumenten aan de realisatie van het totale programma ‘Groningen energieneutraal in 2035’ gering is, kan de instandhouding van de cultuurhistorische waarden in veel gevallen gelukkig prevaleren. Door hun lange levensduur zijn monumentale gebouwen bovendien van nature al erg duurzaam. Anderzijds mogen de energiekosten in monumenten niet zo hoog worden dat ze niet meer gebruikt kunnen worden. Daarom hebben we in de nieuwe erfgoednota actiepunten opgenomen om hier wat aan te doen. Maar omdat isoleren van oude gebouwen grote bouwfysische gevolgen kan hebben, moet dit heel zorgvuldig gebeuren, om te voorkomen dat als gevolg van condensatie zwam en houtrot gaan ontstaan. In de nieuwe erfgoednota heeft u besloten om in aanvulling op ‘Groningen woont slim’ een speciale website te maken met objectieve informatie over de mogelijkheden om monumenten te verduurzamen. De website wordt gevuld met ruim 50 maatregelen, met rekenvoorbeelden over opbrengst en terugverdientijd. Deze willen we illustreren met Groningse voorbeelden. Om die voorbeelden te realiseren willen we drie eigenaren van een monument een energieadvies op maat cadeau doen, onder voorwaarde dat ze het ook (grotendeels) gaan realiseren. Kosten website, drie energieadviezen op maat en communicatie over e.e.a.: **€ 25.000**

6.15 Groninger Monumenten Fonds (GMF)

Het GMF NV is bijna 20 jaar geleden mede op initiatief van de gemeente opgericht om moeilijk rendabel te maken monumenten te verwerven, te revitaliseren en langdurig in beheer te houden. Aanleiding hiervoor was de ervaring met het in 1996 door de raad vastgestelde gemeentelijke Kanjerplan, waarbij duidelijk werd dat voor bepaalde gebouwen moeilijk een commerciële ontwikkelaar te vinden was. Door de oprichting van GMF heeft de gemeente Groningen een organisatie gecreëerd die mede vorm geeft aan de uitvoering van het monumenten beleid van de gemeente. Belangrijke projecten van het GMF waren de revitalisering van het Prinsenhof, Watertoren-noord en meer recent de Schouwburg en de Finse School. Gewerkt wordt aan onder meer het Pomphuis, als horeca voorziening bij het Noordelijk Scheepvaart Museum, dat getransformeerd gaat worden tot Historisch Museum.

Het GMF is een naamloze vennootschap, waarvan na het moeten terugtreden van de corporaties de gemeente de grootste aandeelhouder is. Als voorbeeld voor het GMF diende het Amsterdamse Monumenten Fonds (AMF), dat inmiddels is gefuseerd met de NV Stadsherstel Amsterdam. Laatstgenoemde heeft in zijn ruim 60 jarige bestaan bijna 500 panden in de Amsterdamse binnenstad verworven en gerestaureerd en beschikt inmiddels over een groot eigen vermogen.

Wij willen dat het GMF een krachtige partij wordt, die door groei van haar portefeuille in staat is om ook minder rendabele monumenten te restaureren, van een (nieuwe) functie te voorzien en langdurig te beheren. Om de groei van het GMF te faciliteren hebben we besloten hiervoor extra financieringsruimte te creëren.

Bijdrage aan GMF tbv kosten financiering en exploitatie **€ 50.000,-**

6.16 Onvoorzien algemeen **€ 20.000,-**

6.17 Stimuleringsfonds Wonen en Monumenten (Swm)

Uit dit revolverend fonds worden onder meer laagrentende leningen verstrekt ten behoeve van de instandhouding van gemeentelijke monumenten. Naast de beperkte subsidiemiddelen wordt dit fonds steeds belangrijker voor de instandhouding van gemeentelijke monumenten. Dit jaar is er onder meer een aanvraag voor de Plantsoenflat (westersingel) ingediend.

In het kader van de nieuwe erfgoednota is besloten dat werkzaamheden met betrekking tot het energiezuiniger maken van monumenten op termijn ook voor een laagrentende financiering uit het Swm in aanmerking komen. Bij de evaluatie van het Swm komen we hierop terug.

Een en ander maakt duidelijk hoe belangrijk het Swm voor de instandhouding van gemeentelijke monumenten is. Daarom willen we aan het eind van het jaar niet benut budget uit dit bestedingsprogramma toevoegen aan het Swm: **PM**

NB. In kader gemeentelijke herindeling en harmonisatie van beleid zouden eigenaren van gemeentelijke monumenten in de voormalige gemeenten Ten Boer en Haren ook in aanmerking moeten kunnen komen voor een laagrentende lening uit het Swm. Een reden te meer om het fonds te laten groeien!

6.18 Uitwerking oude opgravingen (zie ook jaarprogramma archeologie) **€ 20.000,-**

6.19 Samenvatting kostenposten bestedingsvoorstel 2019

Bijdrage kerken totaal, reservering:	€ 70.000	+	PM
Bijdrage 5 molens binnen de gemeentegrenzen totaal maximaal:	€ 15.000		
Reservering bijdrage gemeentelijke kanjers / sleeping Beauties:	€ 10.000		
Reservering bijdrage ‘probleem-gevallen’ totaal:	€ 35.000	+	PM
Reservering bijdrage ‘Beter verbeteren’	€ 60.000		
Reservering kosten inwinnen externe adviezen:	€ 5.000		
Stelpost kosten onderhoudslening GM uit Swm	€ 10.000		
Kosten Cultuurhistorische Waarden Kaart (CWK)	€ 35.000		
Reservering kosten inventarisering en waardering	€ 80.000		
Reservering kosten cultuurhistorie in RO	€ 20.000		
Kosten promotionele activiteiten	€ 60.000	+	PM
Jaarlijkse bijdragen aan stichtingen en instellingen, totaal ca	€ 2.500		
Kosten bouwhistorisch onderzoek en documentatie	€ 35.000		
Erfgoed: duurzaam en energiezuinig	€ 25.000		
Storting in Stimuleringsfonds wonen & monumenten			PM
Groninger Monumenten Fonds	€ 50.000		
Onvoorzien algemeen	€ 20.000		
Uitwerking oude archeologische opgravingen (zie archeologie, bijlage 5)	€ 20.000	+	PM

Bestedingsvoorstel budget Monumenten 2019 totaal ca.: € 552.500 + PM

NB. Beschikbare budget: € 200.000 + € 150.000 extra + € 50.000 tbv GMF = € 400.000.

In de loop van het jaar zal blijken welke delen van het totale programma gerealiseerd kunnen worden. Bij de realisatie van het programma gaan de opgenomen ‘harde’ verplichtingen (o.a. beschikkingen aan derden) voor op de overige projecten. Wat overblijft schuift door naar volgend jaar.